

подавства: право конкуренції, стандартизація та сертифікація, права інтелектуальної власності, захист персональних даних, митні процедури та навколишнє середовище. 18. Communication from the Commission to the Council & the European Parliament "Wider Europe – Neighbourhood: A new framework for relations with our Eastern & Southern Neighbours" (COM (2003) 104 final). 19. Смирнова К.В. Влияние Лиссабонского соглашения на правовой формат взаимоотношений Украины с Европейским Союзом // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – К.: Київський національний університет імені Тараса

Шевченка, Інститут міжнародних відносин. – Вип. 77, Част. II. – с. 129-132. 20. Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Лівія, Марокко, Туніс та Палестинська Автономія. 21. Наприклад, Справа 12/86 Meryem Demirel v Stadt Schwabisch Gmund, [1987] ECR 3719. 22. Угода про створення Європейського Економічного Простору від 2 травня 1992 року (держави-члени Євросоюзу та Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія) // OJ 1994 L1/1. 23. http://ec.europa.eu/external_relations/ukraine/docs/joint_progress_report2_en.pdf. 24. <http://www.mfa.gov.ua/data/upload/publication/mfa/ua/19149/plan18062007.pdf>

Надійшла до редколегії 17.03.09

Ю. Капіца, канд. юрид. наук

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕДАЧІ ТЕХНОЛОГІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Розглянуто правове регулювання передачі технологій в Європейському Союзі. Наведені напрямки адаптації законодавства України до законодавства ЄС у зазначеній сфері.

The legal regulation of technology transfer in the European Union is analysed. The main directions of approximation of Ukrainian legislation to the legislation of the EU were suggested.

Суттєве значення передачі технологій в цілях інноваційного розвитку, вимоги Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами з наближення законодавства України до законодавства ЄС, а також прийняття Закону України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій" обумовлює актуальність розгляду питань регламентації трансферу технологій в Європейському Союзі та врахування цього досвіду в Україні.

В Україні питання трансферу технологій розглядалися Б. Малицьким, В. Соловйовим, Г. Андрощуком, Ю.М. Капіцею та іншими фахівцями. Метою тієї статті є дослідити становлення законодавства з питань трансферу технологій в Європейському Союзі.

В ЄС регламентація укладання договорів про передачу технологій пройшла три етапи розвитку.

Перший – 1962 – 1983 рр. Загальною є практика звернення до Європейської комісії з одержання дозволу на укладання договорів, що стосуються набуття або використання прав на об'єкти промислової власності, а також ноу-хау, та які підпадають під дію ст. 81(1) Римського договору. Зазначений дозвіл надається Комісією не як правило, а виняток із загальних обмежень щодо конкурентної діяльності. При цьому умови, що є порушенням картельного законодавства, були визначені Єврокомісією у 1962 р. Сповіданням [1], яке розповсюджувалося лише на звичайні договори патентної ліцензії, не зачіпляючи питань надання ліцензій на декілька патентів або паралельних патентів, або ноу-хау.

Положення Сповідання були подібні до існуючої на той час у праві ФРН, інших європейських країн практики оцінки ліцензійних договорів картельним законодавством.

Норми Сповідання змінювалися після ряду рішень Суду ЄС, а також самої Комісії. Зокрема, згідно із рішенням Суду ЄС від 31.10.74 стаття 85 Договору ЄЕС не застосовується до угод та узгодженої практики між материнською та дочірньою компаніями, що входять до одного ж концерну якщо ці підприємства створюють одне економічне ціле, в рамках якого дочірня компанія не має на ринку дійсної автономії, а також, якщо такі угоди або узгоджена діяльність служать внутрішньому розподілу функцій між ними [2].

Другий – 1984 – 1995 рр. Європейською комісією приймаються "блокові вилучення" – регламенти Комісії (ЄЕС) № 2349/84 про застосування статті 85(1) Римського договору до деяких категорій угод з ліцензування патентів 1984 р. [3] та N 556/89 про застосування статті 85(1) Римського договору до деяких категорій угод з ліцензування ноу-хау 1988 р. [4], що включили найбільш важливі положення з попередження зловживання правами інтелектуальної власності проекту Міжнародного кодексу ООН про передачу технологій [5].

Регламенти мали спільну структуру. В першій статті зазначається, до яких положень ліцензійних договорів стаття 81(1) не застосовується. В другій – "білий список" – зобов'язання, які, як правило, не обмежують конкуренцію. В третій – "чорний список" – положення ліцензійних договорів, що суперечать принципам конкуренції. В четвертій зазначається можливість одержання дозволу на застосування умов договорів, умови яких хоча і суперечать ст. 81(1), проте, якщо Комісія інформується про такі угоди та не заперечує проти їх застосування, вони можуть застосовуватися безпосередньо або з урахуванням зауважень ЄК з правом відзвучу дозволу в будь який момент.

Регламенти також зазначають, на які угоди вони не розповсюджуються, зокрема, – угоди між членами патентних об'єднань у відношенні до спільних патентів. Закріплюється право ЄК анулювати будь-які переваги, що надаються регламентами, якщо дії сторін договорів несумісні з умовами ст. 81 (3).

Дія Регламенту 2349/84 розповсюджувалась крім патентів також на корисні моделі, заявки на отримання патентів на винаходи і корисні моделі. Для ноу-хау період користування "блоковими вилученнями" складає в загальному випадку десять років (ст. 1(2), Регламенту 556/89).

Третій – 1996 – 2003. Приймається Регламент Комісії (ЄС) № 240/96 від 31 січня 1996 року про застосування статті 85(1) (На цей час – ст. 81(3)) Римського договору до деяких категорій угод про передачу технологій [6], що замінив раніше діючі регламенти щодо патентних ліцензій та ліцензій на ноу-хау.

Крім того укладання договорів з трансферу технологій має враховувати прийняті в 1999-2000 рр. регламенти Комісії (ЄС) № 2790/1999 про застосування ст. 81(3) Договору до категорій вертикальних угод та узгоджених дій [7] та № 2658/2000 про застосування ст. 81(3) Договору до категорій угод про спеціалізацію [8], а також прийнятий у 1984 р. та переглянутий у 2000 р. Регламент (ЄС) № 2659/2000 про застосування ст. 81(3) Договору до категорій договорів з досліджень та розробок [9].

Четвертий – 2004 – цей час. Ухвалюється Регламент Комісії (ЄС) № 772/2004 від 27 квітня 2004 року про застосування статті 81(3) Договору до категорій угод про передачу технологій.

Метою прийняття Регламенту 240/96 було прискорити розвиток інновацій в економіці ЄС та підвищити конкурентоспроможність бізнесу, що діє у Спільноті. Регламент має збалансувати три цілі. Спростити правила щодо укладання ліцензійних договорів через об'єднання "блокових вилучень" стосовно ліцензування ноу-хау та патентів. Забезпечити гарантії щодо ефективної конкуренції у галузі технологічно нових або поліпшених виробів. Створити сприятливе правове середовище для компаній, які інвестують в

ЄС через скорочення адміністративних бар'єрів, що впливають з застосування процедури повідомлень згідно із ст. 81(3).

Регламент відноситься до укладання таких договорів з трансферу технологій:

- угоди з ліцензування патентів держав-членів ЄС (в тому числі охоронні документи на винаходи, корисні моделі, топографії напівпровідникових виробів, сертифікати на корисну модель, сертифікати, які видаються селекціонерам в рослинництві), патентів Спільноти і Європейських патентів (угоди про ліцензування лише патентів);

- угоди про ліцензування незапатентованої технічної інформації, такої, як опис процесів виробництва, рецептів, формул, промислових зразків або креслень, що в цілому визначається як ноу-хау (угоди про ліцензування лише ноу-хау);

- комбіновані угоди про ліцензування патентів і ноу-хау ("змішані" угоди).

З прийняттям Регламенту спростилося застосування "блокових вилучень" до "змішаних" угод. Новим було введення певних часток ринку ліцензованої продукції, досягнення чого мало наслідком або неможливість застосування вилучень, або право ЄК відмінити їх дію для певної особи. Для "сірих" умов ліцензійних угод дозвіл ЄК на їх застосування було зменшено з шести місяців до чотирьох тощо. Структура Регламенту відповідає раніше прийнятим актам. Перелік об'єктів, на які розповсюджуються вилучення, доповнився сортами рослин, топографіями напівпровідникових виробів, додатковими сертифікатами для медичних продуктів.

У порівнянні з раніше діючими регламентами територіальні обмеження можуть встановлюватися значно довгими. Так для угод з ліцензування виключно ноу-хау в загальному випадку строк територіальних обмежень міг становити 10 років, а в деяких випадках (використання тільки торговельної марки ліцензіара тощо) доти, доки ноу-хау залишається секретним та суттєвим.

Зазначимо, що на об'єкти інтелектуальної власності інші ніж визначені Регламентом (торговельні марки, об'єкти авторського права, промислові зразки тощо) його дія не розповсюджувалася за виключенням, якщо такі об'єкти або програмне забезпечення забезпечують отримання об'єкту технології технологій та відсутні обмежуючи конкуренцію умови інші ніж такі, що пов'язані з патентною ліцензією або ліцензією на ноу-хау.

Практика застосування Регламенту (ЄС) № 240/96. В 2001 р. Комісією було проведено дослідження щодо ефективності застосування "блокових вилучень" з трансферу технологій та для широкого обговорення підготовлено відповідну доповідь [10].

В доповіді, зокрема, зазначалося, що Регламент вузький щодо сфери застосування. До нього мали б увійти ліцензії на об'єкти авторського права, багатосторонні ліцензії тощо. Регламент потребує приведення у відповідність до останніх реформ права конкуренції ЄС, що знайшло відображення в оновленні нормативних актів з вертикальних та горизонтальних угод (Регламенти № 2790/1999, 2658/2000 та 2659/2000). В новому регламенті має бути скорочено перелік "білих" умов договорів, використання яких не є порушенням законодавства про конкуренцію, та "сірих", застосування яких вимагає погодження Єврокомісії, та сконцентрована увага на "чорному" переліку умов, що суперечать принципам конкуренції.

Застосування блокових вилучень має бути обмежено для компаній з певною часткою присутності на ринку. Більш доцільним при цьому є застосування для обме-

жень долі присутності на ринку, що не пов'язана з ліцензованими об'єктами інтелектуальної власності. Що стосується обмежень, які пов'язані з ліцензованими ОІВ, більш слушним є використання часток ринку для конкуруючих компаній ніж для компаніями, які не конкурентами. Не є доцільним розповсюджувати дію блокових вилучень на компанії, що займають домінуюче становище. Антиконтурентні угоди таких компаній в принципі не можуть бути звільнені від дії ст. 81(1).

Мають бути прийняті різні "блокові вилучення" для осіб, що є конкурентами на ринку ЄС та для таких, що не є конкурентами.

Так, для осіб, що не є конкурентами, можуть застосовуватися обмеження, що не пов'язані з використанням ліцензованих об'єктів інтелектуальної власності, – такі як зобов'язання не конкурувати та обмеження певних дій, як це передбачено Регламентом № 2790/99 (при 30 відсотковій долі ринку, встановленні певного "чорного" списку умов тощо).

У випадку обмежень, що стосуються використання ОІВ (територіальні, пов'язані з споживачами тощо), їх застосування має здійснюватися в залежності від того, чи займає компанія домінуюче становище. Нові блокові вилучення мають включати скорочений "чорний" список умов, зокрема, що стосуються цінних обмежень та можливо територіальних. Також мають бути включені умови, що дозволяють виключати певні обмеження з сфери дії блокових вилучень.

Якщо компанії займають долю ринку меншу ніж певну встановлену, а також менше ніж для компаній, які займають домінуюче становище, має застосовуватися механізм повідомлення про анулювання.

Для осіб, що є конкурентами, застосування "блокових вилучень" має здійснюватися при їх долі на ринку до 25 відсотків. "Чорний" список має передбачати заборону умов договорів, що прямо або посередньо встановлюють ціни, обмежують обсяги продажу, розподіляють території або споживачів, містять умови щодо виключення певних обмежень з сфери регулювання Регламенту.

Регламент (ЄС) № 772/2004. Регламент 240/96 мав діяти до 31 березня 2006 р. Проте Комісією пропонувалася внести певні зміни до цього акту, що впливають із зазначеної вище доповіді, раніше. Новий Регламент № 772/2004, що замінив Регламент № 240/96, було прийнято 27 квітня 2004.

Регламент було прийнято відповідно до фундаментальної реформи у галузі антиконтурентного законодавства з спрощенням механізму його реалізації та зняттям "білих" та "сірих" умов договорів, залишивши лише перелік умов, що неприпустимі у договорах на передачу технологій. Прийняття нових правил з трансферу технологій, з точки зору Комісії, "буде сприяти широкому розповсюдженню інновацій та дасть компаніям більшу свободу. Посилюючи стимули для інновацій та зосередивши увагу на обмеженнях, що можуть суттєво порушити конкуренцію, конкурентна політика може грати важливу роль у запровадженні динамізму в економіці ЄС ..." [11].

Сферу дії Регламенту було розширено на програмне забезпечення та промислові зразки. Нові правила визначили ясну різницю між ліцензійними угодами між конкурентами та неконкурентами та різні вимоги щодо договорів у першому та другому випадку.

Було визначено, що заборона щодо обмеження конкуренції відповідно до статті 81(1) Договору не застосовується, якщо сукупна частка ринку сторін ліцензійного договору – конкуренті не перевищує 20% ринку, а некокурентів – 30% (стаття 3).

Можливість не застосовувати положень статті 81(1) не надається, якщо у договорах є певні обмеження,

перелік яких визначено Регламентом окремо для компаній – конкурентів та неконкурентів.

Так, для конкуруючих компаній блокові вилучення не надаються, якщо у договорі про передачу технологій є умови щодо:

- обмеження цін при продажу продукції третім сторонам, обсягів виробництва,

- розподілу ринків або клієнтів за певними виключеннями, зокрема у випадку обов'язку ліцензіата здійснювати виробництво із застосуванням ліцензованої технології лише в межах однієї або декількох технічних сфер застосування або одного чи декількох товарних ринків; покладеного на ліцензіара обов'язку не здійснювати ліцензування технології іншому ліцензіату на певній території тощо,

- обмеження можливостей ліцензіата використовувати свою власну технологію або обмеження можливостей будь-якої зі сторін угоди здійснювати дослідно-розроблювальну діяльність, за виключенням тих випадків, коли це останнє обмеження є невід'ємною умовою для запобігання розкриттю ліцензованого ноу-хау третім сторонам (стаття 4(1)).

Для компаній – неконкурентів звільнення від застосування положень статті 81(1) не надається, якщо у договорах є умови щодо:

- обмеження визначати свої ціни при продажу продукції третім сторонам без шкоди для можливості встановлювати максимальну ціну продажу або рекомендувати ціну продажу, за умови що не відбувається встановлення фіксованої ціни або мінімальної ціни продажу внаслідок тиску або надання стимулів з боку будь-якої зі сторін;

- обмеження території або кола клієнтів, на якій чи яким ліцензіат може здійснювати пасивний продаж договірної продукції, за виключенням, що включають, зокрема, обмеження пасивних продажів в межах виключної території або виключній групі клієнтів, які були застережені для ліцензіара; зобов'язання здійснювати виробництво договірної продукції лише для свого власного використання, за умови, що не обмежується право ліцензіата здійснювати активний та пасивний продаж договірної продукції як запасних частин до своєї власної продукції; обмеження продажів кінцевим користувачам ліцензіатом, який діє на оптовому рівні торгівлі тощо (стаття 4(2)).

Крім того звільнення від застосування вимог статті 81(1) не надається для будь-яких компаній, якщо в угодах про передачу технологій є хоча б одна така умова, як:

- будь-яке пряме або опосередковане зобов'язання ліцензіата надати виключну ліцензію ліцензіару або третій стороні, визначеній ліцензіаром, права на свої власні подільні покращення ліцензованої технології або на свої власні нові її застосування;

- будь-яке пряме або опосередковане зобов'язання ліцензіата уступити повністю або частково ліцензіару або третій стороні, визначеній ліцензіаром, права на свої власні подільні покращення ліцензованої технології або на власні нові засоби її застосування;

- будь-яке пряме або опосередковане зобов'язання ліцензіата не оспорювати чинність прав інтелектуальної власності, які ліцензіар має на спільному ринку, без шкоди для можливості передбачити припинення дії угоди про передачу технологій, у разі коли ліцензіар оспорує чинність одного або декількох ліцензованих прав інтелектуальної власності (стаття 5).

Комісія має право відкликати надання блокових вилучень при дії сторін договорів, які несумісні зі статтею 81(3) та, зокрема, коли:

- обмежено доступ на ринок технологій третіх сторін, наприклад, внаслідок сукупного впливу паралельних ме-

реж аналогічних обмежувальних угод, які забороняють ліцензіатам використовувати технології третіх сторін;

- обмежено доступ на ринок потенційних ліцензіатів, наприклад, внаслідок сукупного впливу паралельних мереж аналогічних обмежувальних угод, які забороняють ліцензіарам видавати ліцензії іншим ліцензіатам;

- без будь-якої об'єктивно виправданої причини сторони не використовують ліцензовану технологію (стаття 6).

Блокові вилучення у сфері трансферу технологій та законодавство України. Сучасний підхід до регламентації питань конкуренції у договорах, що укладаються підприємствами в Україні, було започатковано з прийняттям у 1992 р. Закону України "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності" (Закон втратив чинність на підставі Закону N 2210-III від 11.01.2001) та більш повно з прийняттям у 2004 р. Закону України "Про захист економічної конкуренції" (далі – Закон).

Стаття 6 Закону надає перелік антиконкурентних узгоджених дій, до яких, зокрема, входить:

- встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів;

- обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними;

- розподіл ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками;

- усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців;

- укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета цих угод тощо.

Крім того Закон передбачає випадки, коли узгоджені дії можуть бути дозволені (стаття 10). Антимонопольний комітет України може визначати типові вимоги до узгоджених дій (стаття 11). Щодо узгоджених дій в сфері охорони інтелектуальної власності стаття 9 Закону визначає лише певні загальні принципи. Так, обмеження щодо узгоджених дій, визначені у статті 6 не застосовуються до угод про передачу прав інтелектуальної власності або про використання об'єкта права інтелектуальної власності в тій частині, в якій вони обмежують у здійсненні господарської діяльності сторону угоди, якій передається право, якщо ці обмеження не виходять за межі законних прав суб'єкта права інтелектуальної власності.

Вважається, що не виходять за межі прав, зазначених вище, обмеження стосовно обсягу прав, які передаються, строку та території дії дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також виду діяльності, сфери використання, мінімального обсягу виробництва.

Відзначимо, що норми Закону України "Про захист економічної конкуренції" в цілому відповідають підходу, викладеному у статті 81 Договору ЄС. Проте, положення статті 9 Закону є досить загальними та не враховують повною мірою досвід застосування конкурентного законодавства при укладанні договорів з трансферу технологій в ЄС.

Слід зазначити, що на доцільність врахування в законодавстві України положень регламентів ЄС у сфері трансферу технологій вказувалося ще у 1996 р. [12]

Однак лише у 2002 р. автору вдалося запропонувати у проекті Закону України "Про трансфер технологій" розділ, що стосується заборони на включення до угод із трансферу технологій обмежувальних умов, підготов-

лений відповідно до вимог Регламенту (ЄС) № 240/96. В основному ці умови залишилися і в редакції Закону України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій" (стаття 18), прийнятого Верховною Радою України 14 вересня 2006 року. Так, за Законом не допускається укладення договорів про трансфер технологій, які передбачають здійснення виплат, що значно перевищують ціну технології та її складових; встановлення необґрунтованих обмежень обсягу виробництва продукції; заборону використання аналогічних або більш досконалих технологій та їх складових тощо.

Тобто включення до договору положень, зазначених у ст. 18 Закону, веде, відповідно до ст. 215 ЦК України, до недійсності (нікчемності) всього договору, а не окремих його положень з наслідками, визначеними статтею 216 ЦК України.

В той же час вказані норми не враховують повною мірою вимоги Регламенту № 772/2004 стосовно положень договорів, які суперечать принципам конкуренції, в тому числі договорів, які укладаються між підприємствами – конкурентами та не конкурентами.

Крім того для становлення в Україні договірної практики укладання договорів про трансфер технологій важливим було б через прийняття змін до Закону або затвердження відповідних рекомендацій врахувати позитивний досвід дії регламентів ЄС № 2349/84 (ліцензування патентів), N 556/89 (ліцензування ноу-хау) та № 240/96 (договори про трансфер технологій). Це стосується визначення зобов'язань договорів, які, як правило, не обмежують конкуренцію, а також таких, до яких обмеження щодо конкуренції не застосовуються.

Висновки. Досвід регулювання трансферу технологій в ЄС та практика його застосування свідчить про необхідність прийняття спеціального нормативного акту щодо укладання в Україні договорів про

трансфер технологій, де були б визначені положення договорів, що суперечать принципам конкуренції, а також, які, як правило, не обмежують конкуренцію.

Вказане можливо зробити через схвалення Антимонопольним комітетом України відповідно до статті 11 Закону "Про захист економічної конкуренції" Типових вимог до узгоджених дій в сфері укладання договорів з трансферу технологій та прийняття доповнень до Закону України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій".

1. ABIEG, Nr. 139, 24.12.1969, S. 2922.
2. EuGH. 31.10.1974 "Centrafarm, Sterling Drug", Sammlung, 1974, S. 1147, 1163.
3. Commission Regulation (EEC) N 2349/84 of 23 July 1984 on the application of Article 85(3) of the Treaty to certain categories of patent licensing agreements//OJ L 219. – 16/08/1984. – P. 15.
4. Commission Regulation (EEC) N 556/89 of 30 November 1988 on the application of Article 85(3) of the Treaty to certain categories of know-how licensing agreements //OJ L 61. – 4/03/89. – P. 1.
5. Капица Ю.М. Экспорт-импорт технологий: правовое регулирование. – К., 2000. – 111 с.
6. Commission Regulation (EC) N 240/96 of 31 January 1996 on the application of Article 85(3) of the Treaty to certain categories of technology transfer agreements//OJ L 031. – 09/02/1996. – P. 0002-0013.
7. Commission Regulation (EC) No 2790/1999 of 22 December 1999 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of vertical agreements and concerted practices (Text with EEA relevance)// OJ L 336.- 29/12/1999. – P. 0021 – 0025.
8. Commission Regulation (EC) No 2658/2000 of 29 November 2000 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of specialisation agreements (Text with EEA relevance)// OJ L 304. – 05/12/2000. – P. 0003–0006.
9. Commission Regulation (EC) N 2659/2000 of 29 November 2000 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of research and development agreements//OJ L 304.- 05/12/2000. – P. 0007-0012.
10. Commission evaluation report on the transfer of technology block exemption regulation N 240/96 "Technology transfer agreements under article 81" // http://comm/competition/antitrust/technology_transfer/
11. Commission adopts new safe harbour for licensing of patents, know-how and software copyright. IP/04/470.-Brussels, 7 April 2004.
12. Капица Ю.М. Питання організаційно-правового забезпечення передачі технологій в Україні: Автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.02 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 1995. – 19 с.

Надійшла до редакції 19.03.09

Олена Святун, канд. юрид. наук,
Олексій Святун, здоб.

КОНСУЛЬСЬКИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ТРЕТІХ КРАЇНАХ

У статті аналізуються теоретичні та практичні аспекти консульського захисту громадян ЄС в третіх країнах. Спеціальна увага приділена визначенню напрямків діяльності Європейського Союзу щодо підвищення ефективності захисту своїх громадян закордоном, а також тенденції розвитку нормативно-правової бази ЄС в цій сфері, зважаючи на перспективи набуття чинності Лісабонським договором 2007 р.

Theoretical and practical aspects of consular protection of EU citizens in third countries are being analyzed in this article. Special attention is paid to determination of EU actions for reinforcing this protection and also to identification of current trends of EU legal basis development taking into account the possible coming into force of the Treaty of Lisbon.

У контексті євроатлантичних амбіцій нашої держави розуміння інтеграційних процесів, що проходять на західних українських кордонах, набуває першочергової ваги. На думку експертів, Лісабонський договір 2007 року є нічим іншим як спробою повного перегляду правових засад Європейського Союзу, котрий за незначний історичний період розрісся з шести у 1957 році до двадцяти семи держав-членів у 2005-му. Змінюється й сам ЄС, його склад, розміри, прагнення й вага у сучасному світі. Не залишається позаду зі своєю еволюцією й світ. ЄС, який ще у Маастрихтському Договорі 1992 року окреслив юридичний статус свого громадянина (стаття 17 Консолідованого Договору ЄС), продовжує активно вживати заходів із захисту за кордоном прав та інтересів своїх фізичних та юридичних осіб. Спробуємо у цій статті розглянути головні тенденції розвитку та перспективи подальшої трансформації і еволюції консульського захисту громадян Європейського Союзу в третіх країнах.

Проблема дипломатичного та консульського захисту громадян за кордоном достатньо детально розроблена в працях відомих вітчизняних та російських вчених. Дослідженню теорії та практики проблеми, що розгляда-

ється, присвячені праці А.Х. Абашидзе, І.П. Блищенко, Г.В. Бобильова, Н.І. Буга, І.Г. Зубкова, В.А. Василенка, Л.Н. Галенської, А.І. Горлової, В.Н. Дурденевського, В.А. Зоріна, В.А. Карташкіна, Ю.М. Колосова, Н. Крилова, І.І. Лукашука, С.Ю. Люсіна, Л.А. Моджорян, А.В. Павлова, Н.І. Петренка, В.І. Попова, К.К. Сандровського, Ю.М. Смірнова, Н.А. Ушакова та інших. Крім цього, ця тематика неодноразово ставала предметом досліджень закордонних вчених-міжнародників, перед усім, А. Брауера, Е. Борчарда, Л. Брайерлі, А. Гарнера, Л. Лі, Дж. Кутберта, Б. Реїлі, Ч. Вісера, Д. Анцилотті, Я. Броунлі, А. В. Булмерінка, А. Фердросса, Й. Рофтопула, М. Циммермана, Э.Х. Арчаги, Л. Нойманна та інших.

Право на дипломатичний та консульський захист є одним із принципів положень міжнародного права. Однією з функцій дипломатичної місії та консульських установ кожної держави є захист інтересів своїх громадян, які перебувають в іншій державі, в межах передбачених міжнародним правом. Зокрема, це закріплено у ст. 3 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. та ст. 5 Віденської конвенції про консульські зносини 1963 р.